

© Pracownia Edukacyjno-Artystyczna Skene, 2023

ISBN 978-83-63171-41-4

Wydawca wyraża zgodę na kopiowanie tekstu wyłącznie na własne potrzeby dydaktyczne i edukacyjne Nabywcy. Rozprowadzanie, sprzedawanie i udostępnianie produktu narusza prawa autorskie. Dbajmy o nie!

Materiały zostały opracowane zgodnie z informacjami dostępnymi na 1 grudnia 2023 roku. W roku szkolnym 2022/2023 zmiany dotyczące matury były wprowadzane do 15 marca. Zwróć na to uwagę. Najlepszym źródłem informacji o aktualizacjach jest strona Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

SPIS TREŚCI

Pół żartem, pół serio, ale na serio, przeczytaj ten wstęp.....	4
Struktura egzaminu.....	7
<i>Biblia</i>	8
Jan Parandowski, <i>Mitologia (cz. I Grecja)</i>	17
Homer, <i>Iliada</i> (fragmenty).....	24
Homer, <i>Odyseja</i> (fragmenty).....	27
Sofokles, <i>Antygona</i>	30
<i>Legenda o świętym Aleksym</i> (fragmenty).....	36
<i>Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i> (fragmenty).....	39
<i>Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu</i> (fragmenty).....	41
<i>Pieśń o Rolandzie</i> (fragmenty).....	44
Gall Anonim, <i>Kronika polska</i> (fragmenty).....	46
Dante Alighieri, <i>Boska komedia</i> (fragmenty).....	48
Jan Kochanowski, <i>Odprawa posłów greckich</i>	51
Piotr Skarga, <i>Kazania sejmowe</i> (fragmenty).....	56
Jan Chryzostom Pasek, <i>Pamiętniki</i> (fragmenty).....	59
William Szekspir, <i>Makbet</i>	61
William Szekspir, <i>Romeo i Julia</i>	68
Molier, <i>Skąpiec</i>	70
Ignacy Krasicki, wybrane satyry.....	76
Ignacy Krasicki, wybrane bajki.....	79
Adam Mickiewicz, <i>Romantyczność</i> oraz wybrane ballady.....	83
Adam Mickiewicz, <i>Konrad Wallenrod</i>	88
Adam Mickiewicz, <i>Pan Tadeusz</i>	95
Adam Mickiewicz, <i>Dziady</i> część II.....	102
Adam Mickiewicz, <i>Dziady</i> część III.....	104
Juliusz Słowacki, <i>Balladyna</i>	117
Juliusz Słowacki, <i>Kordian</i>	123
Aleksander Fredro, <i>Zemsta</i>	129
Zygmunt Krasiński, <i>Nie-Boska Komedia</i>	135
Bolesław Prus, <i>Lalka</i>	143
Bolesław Prus, <i>Z legend dawnego Egiptu</i>	160
Eliza Orzeszkowa, <i>Gloria victis</i>	163
Henryk Sienkiewicz, <i>Potop</i>	166

Fiodor Dostojewski, <i>Zbrodnia i kara</i>	173
Stanisław Wyspiański, <i>Wesele</i>	183
Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i> (tom I – <i>Jesień</i>)	197
Stefan Żeromski, <i>Przedwiośnie</i>	206
Stefan Żeromski, <i>Rozdzióbią nas kruki, wrony...</i>	215
Witold Gombrowicz, <i>Ferdydurke</i> (fragmenty)	218
Tadeusz Borowski, <i>Proszę państwa do gazu</i>	223
Tadeusz Borowski, <i>Ludzie, którzy szli</i>	226
Gustaw Herling-Grudziński, <i>Inny świat</i>	231
Hanna Krall, <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>	239
Albert Camus, <i>Dżuma</i>	244
George Orwell, <i>Rok 1984</i>	252
Józef Mackiewicz, <i>Droga donikąd</i> (fragmenty)	263
Sławomir Mrożek, <i>Tango</i>	266
Marek Nowakowski, wybrane opowiadanie z tomu <i>Raport o stanie wojennym</i>	273
Marek Nowakowski, <i>Góra „Edek”</i>	276
Jacek Dukaj, <i>Katedra</i>	278
Antoni Libera, <i>Madame</i>	280
Andrzej Stasiuk, <i>Miejsce</i>	289
Olga Tokarczuk, <i>Profesor Andrews w Warszawie</i>	291
Ryszard Kapuściński, <i>Podróże z Herodotem</i> (fragmenty)	294
Przykładowe pytania niejawne	298

PÓŁ ŻARTEM, PÓŁ SERIO, ALE NA SERIO, PRZECZYTAJ TEN WSTĘP

Droga Maturzystko, Drogi Maturzysto,

przed tobą egzamin ustny, w trakcie którego wylosujesz jedno z pytań jawnych. Ta publikacja ma za zadanie wspomóc Cię w przygotowaniu się do odpowiedzi na nie.

Najbardziej napawającą smutkiem formą korzystania z niej będzie dla autorów uczenie się na pamięć odpowiedzi. Szkoda czasu. I jeszcze raz szkoda czasu. A przede wszystkim, szkoda cennych umiejętności, które możesz nabyć, przygotowując się.

Trzy składniki odpowiedzialne za sukces na egzaminie ustnym to: Twoje myślenie + znajomość lektur + konkrety.

(Jeżeli masz wątpliwości, czym są konkrety, to dodamy: Na maturze nie idź drogą (genialnego!) skeczu *Egzamin Kabaretu Hrabi*: „Średniowiecz. Na średniowieczną tematykę mogę pojrzeć w dwójnasób. Optymistycznie albo pe-symistycznie. Tu se przeniosłam na drugą stronę”.)

Egzamin ustny to nie jest przygotowany przez Ciebie referat. CKE i egzaminujący Cię nauczyciele zdają sobie sprawę, że masz tylko 15 minut na przygotowanie, maksymalnie 10 na wypowiedź, do tego w Twoim ciele szaleje stres, bo to prawdopodobnie Twój pierwszy tego typu egzamin w życiu.

Chodzi o sprawdzenie, czy potrafisz konstruować wypowiedzi ustne na zadany temat, w założeniu oparty o Twoją wiedzę z języka polskiego i logikę myślenia. Jeżeli będziesz próbować nauczyć się odpowiedzi na pamięć, będziesz skupiać się na ich odtworzeniu, nie na sensownej wypowiedzi. Jak zatem wykorzystać tę publikację? Niech dostarczy Ci podstawowych i konkretnych informacji w oparciu o lektury obowiązkowe.

Po zapoznaniu się z nimi spróbuj skonstruować własną wypowiedź. Nie wychodzi? Świetnie, to znaczy, że jest coś do zrobienia. Nie bez powodu Steve Jobs, zanim wypuścił swoje pierwsze produkty, bez końca poprawiał ich wygląd i parametry. Ustal, czy przyczyną jest bardziej stres, trudności z formułowaniem wypowiedzi czy też dana lekturą jest dla Ciebie tak bardzo nieznaną (a właściwie to nieprzeczytana lub zapomniana), że trudno Ci konstruować zdania, bo skupiasz się na odtwarzaniu zbyt wielu informacji z przykładowych elementów odpowiedzi z tej publikacji. Jak już znajdziesz przyczynę, działaj!

A gdy kiedyś będziesz starał się o dobrą pracę / zakładał start-up / bronił swoich poglądów itd. przypomnij sobie, że łatwiej Ci formułować swoje wypowiedzi, bo kiedyś włożyłeś sporo czasu w ćwiczenie tej umiejętności. (Swoją drogą, tego typu umiejętności miękkie jak komunikacja są i będą bardzo cenione przez pracodawców).

Teraz jeszcze kilka szczegółów na temat tej publikacji.

1. Proponowane elementy odpowiedzi i konteksty są PRZYKŁADOWE.

W opisie zaświatów u Dantego przywołane jest w przykładowych elementach odpowiedzi piekło, a Ty wolisz stanowczo rozmawiać o jego wizji raju? Idź w to!

2. Publikacja bazuje na wymaganiach egzaminacyjnych i PODSTAWOWYCH INFORMACJACH.

Nie chodzi o zarzucenie Cię drobiazgowymi informacjami dotyczącymi danej lektury i jej szczegółowym streszczeniem, te bez problemu odnajdziesz w Internecie. Ważniejsza jest Twoja pewność, że będziesz w stanie odpowiedzieć na każde z pytań jawnych. Dante może nas fascynować, ale nie chcemy Cię do tej fascynacji namawiać i stawiać sobie za cel, żebyś znał nazwiska wszystkich mieszkańców miast włoskich, których umieścić w piekle (oczywiście, z numerem kręgu, do którego trafili).

Do każdego pytania dodana jest część *Rozwinięcie tematu dla zainteresowanych*, która podrzuca kilka utworów lub dodatkowych myśli związanych z daną problematyką.

W przypadku kontekstów wykraczających poza wymagania egzaminacyjne oznaczyliśmy je gwiazdką.

3. W poszczególnych pytaniach dostrzeżesz POWTARZAJĄCE SIĘ elementy.

Przypadek? Nie sądzimy. Podpowiedzią jest punkt 2. Jeżeli Dante opisał konsekwencje ludzkich czynów w postaci wiecznej nagrody i kary w zaświatach, to dlaczego nie odwołać się do tej kwestii (podczas przygotowań, żeby nabrać pewności, że na pewno coś uda się powiedzieć) przy każdym temacie nawiązującym do problematyki winy i kary. Jeżeli jeden temat dotyczy zaświatów w *Boskiej komedii*, a drugi wizji piekła, to dlaczego w obu nie opowiedzieć o tym samym, szczególnie, że utwór jest do przeczytania we fragmentach.

4. Fragmenty, ach, fragmenty!

To trudna kwestia. Część utworów obowiązkowych jest do przeczytania we fragmentach. Teoretycznie, można wybrać dowolne, w praktyce, spotkasz pytania typu „Literacki obraz piekła. Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów *Boskiej komedii* Dantego Alighieri.” i tu argumentacja, że Ty jednak byłeś wielbicielem tej części dotyczącej raju, może nie wystarczyć do zdobycia punktów za odpowiedź.

W przypadku części utworów omówionych w tej publikacji zaznaczyliśmy bardzo konkretne fragmenty, do których się odwołujemy (np. tytuły wybranych bajek Krasickiego), w przypadku niektórych było to niemożliwe (np. *Pieśń o Rolandzie*). Jediną radą jest postawienie na umiejętność odpowiedzi na wszystkie jawne pytania. Jeżeli wiesz, że znajduje się wśród nich temat dotyczący wizji piekła u Dantego, to wiesz, że warto się na nim skupić.

5. Kompozycja wypowiedzi.

W publikacji zamieszczone są przykładowe elementy odpowiedzi i konteksty. Brak tu zdań typu: Chciałbym zacząć od pytania pierwszego... Podsumowując, tematyka winy i kary... Wstęp i zakończenie będą zależały od przywołanych przez Ciebie treści. Cokolwiek wybierzesz z proponowanych w publikacji elementów, pamiętaj, żeby Twoja wypowiedź miała swoją strukturę, wyraźny początek i zakończenie.

6. Budowa publikacji.

Każde pytanie składa się z rozgrzewki, która jest propozycją wejścia w temat, oraz proponowanych elementów wstępu i rozwinięcia (argumentacji, przykładów i kontekstów, pamiętaj, że wystarczy jeden). W niektórych przypadkach fragmenty rozwinięcia zawierają treści, które dobrze brzmią jako początek odpowiedzi. Zakończenie będzie zawsze zależało od wybranych przez Ciebie elementów, dlatego w publikacji jest pominięta jego treść (ale Ty nie pomijaj zakończenia, to najczęstszy błąd w kompozycji wypowiedzi).

STRUKTURA EGZAMINU

1. Wylosujesz zestaw 2 pytań i będziesz mieć 15 minut na przygotowanie odpowiedzi.

Jedno z pytań będzie jawne (z listy ogłoszonej na stronie CKE, omówionej w tej publikacji), drugie poznasz dopiero po losowaniu. Będzie do niego dołączony tekst (może to być na przykład fragment utworu literackiego, pracy naukowej lub obraz).

2. Będziesz odpowiadać maksymalnie 10 minut.

Komisja nie będzie Ci przerywać w trakcie tego czasu, jedynie w przypadku, gdy Twoja odpowiedź na pierwsze pytania przekroczy 7 minut, poinformujemy Cię, ile zostało do końca. Dlatego warto kontrolować upływ czasu, aby starczyło go na oba pytania (podczas egzaminu w widocznym miejscu umieszczone będą zegary).

3. Komisja zada Ci od 1 do 3 pytań. Ta część potrwa maksymalnie 5 minut.

Co najmniej jedno pytanie musi dotyczyć Twojej refleksji w związku z omawianym problemem (Np. Czy podjąłbyś podobną decyzję jak X? Odpowiedź uzasadnij.) Komisja nie powinna Cię pytać o drobiazgi związane z przywołanymi przez Ciebie utworami.

4. Za egzamin ustny otrzymasz maksymalnie 30 punktów, w tym za aspekt merytoryczny Twojej wypowiedzi, czyli, upraszczając, sensowną treść (do 16 punktów), jej kompozycję (do 4 punktów, dlatego nie zapomnij o wstępie i zakończeniu), aspekt merytoryczny podczas rozmowy (do 6 punktów) i bogactwo oraz poprawność językową (do 4 punktów, oceniana jest całość wypowiedzi podczas egzaminu). Aby zdać, musisz uzyskać minimum 9 punktów.

Zwróć uwagę, że w odpowiedzi na pytanie jawne powinieneś przywołać lekturę i kontekst. Ominięcie kontekstu oznacza, że za aspekt merytoryczny dostaniesz maksimum 4 punkty. Nie zapomnij o nim!

Powodzenia!

BIBLIA

1. Motyw cierpienia niezawinionego. Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów *Księgi Hioba*. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

ROZGRZEWKĄ

Pomyśl, jakie reakcje na cierpienie są możliwe. Może kojarzysz takie postawy z życia, z literatury lub filmów. Jak sądzisz, dlaczego niektórzy załamują się, a inni podejmują działania, próbując zmienić sytuację? Czy to zależy od ich osobowości, wsparcia, jakiego doświadczają, a może od skali cierpienia?

Dlaczego ludzie cierpią? Jest to kwestia przypadku, czyjejsi osobowości, karmy, siły wyższej? Czy zgadzasz się z potocznym twierdzeniem, że cierpienie uszlachetnia?

Jakie czynniki mogą być brane pod uwagę przy podziale cierpienia na zawinione i niezawinione? Czy taki podział według Ciebie jest możliwy?

PRZYKŁADOWE ELEMENTY ODPOWIEDZI

Wstęp

We wstępie możesz między innymi:

zwrócić uwagę na powszechne ludzkie doświadczenie cierpienia, a co za tym idzie, powracanie tego tematu w literaturze i sztuce,

podkreślić, że często pojawia się w ludziach pytanie o rolę i sens cierpienia, szczególnie gdy doświadczają go sami lub ktoś im bliski,

wprowadzić kilka elementów, które (Twoim zdaniem) wpływają na zachowanie człowieka w takich sytuacjach (doświadczenie, wielkość cierpienia, psychika danego człowieka, nadzieja na zakończenie cierpienia),

przedstawić swoje stanowisko, które będziesz chciał uzasadnić w dalszej części, może się ono również znaleźć w podsumowaniu (na przykład: Twórcy literaccy niejednokrotnie poruszają trudne dla ludzi pytania, takie jak sens cierpienia niezawinionego. Odpowiedzi pojawiające się w utworach literackich są różne, co może zależeć od przyjętej perspektywy, wynikającej między innymi z różnorodnych poglądów albo religii).

Rozwinięcie – przykładowe elementy wypowiedzi

Kwestia sensu cierpienia jest poruszana w wielu filozofiach i religiach. Jedną z koncepcji, jaką możemy w nich znaleźć, jest połączenie cierpienia z karą za popełnione czyny. Taki pogląd reprezentują przyjaciele Hioba z biblijnej księgi.

Początkowo, widząc ogrom bólu Hioba, ofiarowują mu swoją obecność, trwają przy nim w milczeniu i współczują. Później próbują mu doradzać. Są przekonani, że cierpienie jest karą za grzechy, nawet jeżeli człowiek nie umie dostrzec swojej winy. Uważają, że warunkiem zakończenia cierpienia jest zwrócenie się do Boga i nawrócenie się. W ich wizji nie istnieje cierpienie niezawinione, każde jest sygnałem, że człowiek oddalił się od stwórcy.

Inaczej wygląda to perspektywy Hioba. Jest on człowiekiem doświadczającym ogromnego cierpienia, traci majątek, giną jego dzieci, do tego choruje na trąd. Wymowna jest scena, w której nie pozostaje mu nic innego, jak drapanie swojego obolałego ciała. Początkowo staje pokornie wobec Boga i podkreśla, że błogosławi jego imię i za to, co mu dał, i za to, co zabrał. Zachowuje tę postawę nawet wtedy, gdy żona mówi, żeby złorzeczył Bogu. Hiob podkreśla, że przyjmuje wszystko z jego ręki i jest mu wierny. Jest pewny, że cierpienie jest niezawinione, przy czym za jego źródło uważa wolę Boga.

Gdy przybywają do niego przyjaciele, możemy zauważyć zmianę w jego zachowaniu. Goście wciąż go przekonują, że jego doświadczenie jest wyrazem kary za grzechy, i namawiają, by się nawrócił. On cały czas ma świadomość, że nie zgrzeszył i był prawym człowiekiem. Jego rozpacz przybiera na sile właśnie wobec prób pocieszania przez przyjaciół, którzy próbują mu wmówić, że jedynym wyjaśnieniem jest jego grzech, pomimo że on powtarza im coś innego. Hiob przeżywa ogromną rozpacz, żałuje, że się urodził, chce umrzeć i czuje żal wobec Boga za zesłane niesprawiedliwie cierpienie. To, co początkowo przyjmował ze spokojem, staje się dla niego źródłem rozpacz, a świadomość, że nie jest winny swojemu cierpieniu, to pogłębia. Czuje się potraktowany przez Boga niesprawiedliwie, nawet prosi go, by rozsądził spór między nim a sobą. Przedstawia argumenty za tym, że zawsze był człowiekiem prawym.

W zakończeniu księgi przywołane są słowa Boga. Odmawia on racji przyjaciołom Hioba, potwierdzając, że jego cierpienie było niezawinione. Nie słyszymy jednocześnie wyjaśnienia, jaki jest jego sens. Bóg podkreśla, że człowiek nie jest w stanie przeniknąć jego zamysłów. Hiob w pokorze przyznaje mu rację. Uświadamia sobie, że próba zrozumienia pewnych tematów wykracza poza możliwości ludzkie, bo byłaby zrozumieniem w pełni samego Boga.

Autor księgi wprowadza nas w tajemnicę ludzkiego bólu, podkreślając istnienie cierpienia niezawinionego. Nie wyjaśnia jego sensu, nie pociesza, stara się uzmysłowić fakt, że proste wyjaśnienia, że można zapanować nad cierpieniem, które nas spotyka, będąc wiernym Bogu, nie są adekwatne do doświadczanej przez ludzi rzeczywistości.

Przykładowe konteksty

Religia

Księga Hioba odgrywała ważną rolę w spojrzeniu na cierpienie w judaizmie. Przerzywała proste połączenie między grzechem a tym, co człowieka spotyka. Pokazywała, że cierpieć mogą też niewinni.

Inny utwór literacki / kwestie społeczne

Adam Mickiewicz, *Dziady*, cz. II

Dziady, cz. II przybliżają nam moralność ludową. Pokazują sposób myślenia o życiu w kulturze ludowej. Cierpienie w utworze to między innymi kara za popełnione winy. Ale jest też inna kwestia z nim związana, widoczna w scenie z dziećmi. Cierpienie może być niezawinione, ale jest koniecznym elementem życia człowieka. Dzieci nie mogą iść do nieba, ponieważ zaznały w życiu tylko dobrych chwil. Ta kwestia pojawia się również przy Zosi. Wspomina ona, że nie zaznała w życiu „troski ani prawdziwego szczęścia”. Cierpienie zostaje zatem ukazane jako nieodłączna część życia człowieka, a nie tylko jako forma kary za popełnione czyny.

Inny utwór literacki

Albert Camus, *Dżuma*

W *Dżumie* Alberta Camus bohaterowie nie mają możliwości opuszczenia miasta i doświadczają niezawinionego cierpienia. Dotyka ono zarówno ich ciała, jak i psychiki. Fizycznie cierpią ludzie chorujący na dżumę i choć w przypadku każdego oznacza to podobną sytuację, najtrudniej mieszkańcom patrzy się na śmierć dzieci. Po widoku męczarni, w których zmarł mały Filip, nawet doktor Rieux, patrzący na co dzień na umierających, nie może się otrząsnąć.

Mieszkańcy przeżywają również cierpienia psychiczne, żyją w zamknięciu, z ciągłym ryzykiem zachorowania, chowają zmarłych i martwią się o bliskich poza granicami miasta.

Nie ma żadnego argumentu, który uzasadniałby pojawienie się dżumy właśnie w Oranie czy też śmierć konkretnych chorych. Ojciec Paneloux początkowo próbuje w tym dostrzec karę za grzechy, podkreślając, że niewinni nie zostaną ukarani. Ale wydarzenia w mieście zaprzeczają jego wizji. Cierpienie miasta jest niezawinione.

Camus od początku traktował swoją powieść jako parabolę. Ukazuje ona ludzką egzystencję i pokazuje nieprzewidywalność naszego życia i jego niesprawiedliwość, metaforyczna dżuma jest bowiem wszędzie. W obliczu tej świadomości Camus jako egzystencjalista wskazuje na heroiczną postawę doktora Rieux, który podejmuje walkę z niezawinionym cierpieniem. Bez gwarancji zwycięstwa, bez uzasadnienia, ale dlatego, że taka postawa jest właściwa i dowodzi możliwości wolnego i godnego wyboru.

Zakończenie

Pamiętaj o krótkim podsumowaniu wypowiedzi. Jego treść będzie zależała od przywołanych wcześniej argumentów i przykładów. Zaznacz wyraźnie, że jest to zakończenie.

PRZYKŁADOWE PYTANIA KOMISJI

Czy dla Ciebie któraś z wymienionych postaw jest bardziej warta naśladowania w zetknięciu z cierpieniem? Odpowiedź uzasadnij.

ROZWINIĘCIE TEMATU DLA ZAINTERESOWANYCH

William Szekspir, *Hamlet*

Słynny monolog Hamleta rozpoczynający się od słów „Być albo nie być” to rozważania, jaki jest powód, że ludzie decydują się na życie pomimo tego, że jest ono pełne niezawinionego cierpienia, pogardy ze strony innych (*boleść serca i tysiące / Tych wstrząsów, które dostają się cięciu / W spadku natury*). Bohater dochodzi do wniosku, że najlepszym rozwiązaniem byłaby śmierć, a tym, co nas wstrzymuje przed jej wyborem, jest lęk przed tym, co czeka nas po śmierci. Hamlet ma trudności z poradzeniem sobie z wyzwaniem, które stawia przed nim życie. Nie umie wybrać między postawą walki z losem i cierpieniem, a zupełnym poddaniem się mu. Ukazuje istnienie człowieka jako *długie, potulnie przecierpiane życie*. Podobnie jak w *Dziadach*, cz. II uważa trudności za element życia człowieka, o ile jednak w dramacie Mickiewicza są one traktowane jako konieczność, o tyle w monologu Hamleta podkreślona jest niesprawiedliwość związana z niezawinionym cierpieniem i chęć wyzwolenia się od niego.

Éric-Emmanuel Schmitt, *Oskar i pani Róża*

2. Człowiek wobec niestałości świata. Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów *Księgi Koheleta*. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

ROZGRZEWKI

Jakie rzeczy uważasz za wartościowe i trwałe? Co jest dla ciebie wartością nieprzemijającą? Co daje ludziom poczucie bezpieczeństwa jako rzecz pewna i niezmienna?

PRZYKŁADOWE ELEMENTY ODPOWIEDZI

Wstęp

We wstępie możesz między innymi:

podkreślić powszechne ludzkie doświadczenie przemijania i nietrwałości,

zwrócić uwagę na poszukiwanie przez ludzi trwałych wartości, na których można oprzeć swoje życie / poczucie bezpieczeństwa,

przedstawić swoje stanowisko, które będziesz chciał uzasadnić w dalszej części, może się ono również znaleźć w podsumowaniu (na przykład: Literatura ukazuje wiele ludzkich reakcji na świadomość ulotności spraw ziemskich, między innymi próbę poszukiwania trwałych wartości albo dążenie do akceptacji niestałości jako procesu, na który nie mamy wpływu).

Rozwinięcie

Cała *Księga Koheleta* to rozważania nad sensem życia ludzkiego w kontekście niestałości świata. Autor udowadnia, że życie ludzkie jest ulotne, szybko przemija i jest powtarzalne. Na świecie nie pojawia się nic nowego. Księga jest opisem drogi intelektualnej Koheleta, który próbuje szukać trwałych wartości. Zaczyna od korzystania z życia i z posiadanych bogactw, ale to wszystko okazuje się marnością, czyli *vanitas*, jest nietrwałe.

Nawet próba zanurzenia się w mądrości nie przynosi efektu. Ją też autor uznaje za marność, która tylko mnoży cierpienie, ponieważ człowiek uświadamia sobie prawdę o tym, jak bardzo niestały jest otaczający go świat. Kohelet widzi, że ten sam los spotyka wszystkich - i głupców, i mędrców. Za bardziej szczęśliwych od żywych uznaje zmarłych, a za najszczęśliwszych – tych, którzy jeszcze w ogóle się nie narodzili i nie widzieli tego, co dzieje się w życiu.

Pozostaje pytanie, jak w takim razie żyć, mając świadomość, że nic nie jest trwałe na ziemi. Autor podkreśla, że wszystko pochodzi z ręki Bożej, człowiek nie ma wpływu na to, o czym decyduje Bóg. Za dobre uznaje ostatecznie zwykłe życie w posłuszeństwie stwórcy, jedzenie, picie i korzystanie z tego, co się posiada. Zanurzenie się w tym pozwala również mniej myśleć o tym, że życie ludzkie jest marnością.

Przykładowe konteksty

Historia literatury

Barok

Koncepcja *vanitas* z *Księgi Koheleta* odegrała szczególną rolę w baroku. To epoka pełna wielkich wojen i wzrastającej nietolerancji religijnej. Na jej tle szczególnie mocno odczuwało się krótkość i niepewność ludzkiego życia. Motyw marności obecny był w sztuce i literaturze

tego okresu. Przykładowo na obrazach pojawiały się czaszki, więdnące kwiaty, podkreślające przemijanie człowieka.

Inny utwór

Andrzej Stasiuk, *Miejsce*

Niestałość świata wiąże się z motywem przemijania, podkreślającym ulotność chwil i krótkość ludzkiego życia. Widzimy to w *Miejscu* Andrzeja Stasiuka. Symbolem upływu czasu i zmian, na które człowiek nie ma wpływu, jest teren po cerkwi w małej wiosce. Jej pozostałości zostały rozebrane i przeniesione w inne miejsce, aby ją odtworzyć. Dla narratora staje się to punktem wyjścia do przemyśleń na temat jej historii. Próbuje wyobrazić sobie pracę związaną z jej budową, przypomina też sobie momenty, gdy wyglądała uroczyście i dostojnie, a potem powoli chyliła się ku upadkowi.

Widzimy poddanie się procesowi przemijania, od którego nie ma ucieczki. Narrator podkreśla, że próba odtworzenia cerkwi nie jest dla niego ratowaniem świątyni, ponieważ zostaje ona zabrana ze swojego miejsca i czasu.

Motyw nieuchronności i szybkości przemijania można również dostrzec w postaciach, które odwiedzają niszczącą cerkiew po latach. Są oni potomkami budowniczych tego miejsca. Szukają w nim przeszłości, chociaż miejsce jest zdewastowane przez upływ czasu i brak opieki. Także sparaliżowany dziewięćdziesięcioletni starzec przywieziony przez rodzinę przybywa do cerkwi, by odtworzyć w niej okruchy wspomnień związane ze swoim życiem. Na zakończenie odwiedzin miejsca stwierdza, że teraz już może umierać.

Utwór pokazuje, że wobec niestałości świata możemy być tylko świadkami tego procesu, a wspomnienia są jedyną formą zachowania okruchów przemijającej rzeczywistości.

Zakończenie

Pamiętaj o krótkim podsumowaniu wypowiedzi. Jego treść będzie zależała od przywołanych wcześniej argumentów i przykładów. Zaznacz wyraźnie, że jest to zakończenie.

PRZYKŁADOWE PYTANIA KOMISJI

Czy poczucie niestałości świata jest przedmiotem refleksji Ciebie jako współczesnego młodego człowieka? Odpowiedź uzasadnij.

ROZWINIĘCIE TEMATU DLA ZAINTERESOWANYCH

Fragment z *Księgi Koheleta* tłumaczący, jaki sposób podejścia do niestałości świata proponuje autor.

„Oto, co ja uznałem za dobre:
 że piękną jest rzeczą jeść i pić,
 i szczęścia zażywać przy swojej pracy,
 którą się człowiek trzyma pod słońcem,
 jak długo się liczy dni jego życia,
 których mu Bóg użył:
 bo to tylko jest mu dane. (...)
 Gdy ci się dobrze wiedzie, ciesz się z tego,
 a wiedzie ci się źle, wtedy to rozważ:
 zarówno jedno jak i drugie sprawia Bóg,
 ponieważ człowiek nie może dociec
 niczego zgoła, co będzie potem.” (fragment *Biblij Tysiąclecia*)

Wariabilizm – pogląd, że ciągła zmienność jest podstawowym prawem rządzącym światem. Jego wyznawcą był Heraklit z Efezu. Jego słowa „pantha rhei”, czyli „wszystko płynie” podkreślały ulotność i przemijalność spraw ziemskich.

3. Wizja końca świata. Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów *Apokalipsy św. Jana*. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

ROZGRZEWKI

Spójrzmy prawdzie w oczy, współczesne wersje apokalipsy widzimy głównie w filmach, najczęściej z zombie w tle. Wiele filmów, uważanych za apokaliptyczne, dotyka wydarzeń zwiastujących możliwy koniec świata, ale mają dobre zakończenie. Pomyśl, czy któryś z obejrzanych filmów mógłbyś określić jako apokaliptyczny?

(To jedyny temat z propozycją aż kilku kontekstów spoza podstawy programowej.)

PRZYKŁADOWE ELEMENTY ODPOWIEDZI

Wstęp

We wstępie możesz między innymi:

zwrócić uwagę, że kwestia końca świata powracała wielokrotnie w historii. Oparta była o różnego rodzaju przepowiednie, księgi, wzrost niepokojów związanych z bieżącymi wydarzeniami (wojny, pandemie, katastrofy naturalne),

przedstawić swoje stanowisko, które będziesz chciał uzasadnić w dalszej części, może się ono również znaleźć w podsumowaniu (na przykład: Wizje końca świata w literaturze często połączone były z dramatycznymi wydarzeniami).

Rozwinięcie

Słowo apokaliptyczny funkcjonuje w znaczeniu katastroficznego, dramatycznego, tragicznego. Już to pokazuje, jak wygląda literacki obraz końca świata w *Apokalipsie św. Jana*. Autor ukazuje w niej wizję dotyczące czasów ostatecznych, przebiegające w bardzo dramatyczny sposób. Obrazy są pełne tajemniczych metafor i symboli, jest to przykładowo Bestia albo czterech jeźdźcy na koniach, z których pierwszy oznacza Chrystusa i ostateczne zwycięstwo dobra.

Koniec świata jest, po pierwsze, połączony z katastrofami. Po każdej anielskiej trąbie ziemię dotyka kolejne nieszczęście, przykładowo jest to spadający na ziemię grad i ogień połączone z krwią.

Po drugie, ważnym elementem wizji świętego Jana jest sąd ostateczny. Koniec świata zostaje połączony z podziałem ludzi, zgodnie z ich czynami za życia. *Apokalipsa* podkreśla, że wszystkie nasze działania zostały zapisane w księgach. Jeżeli ktoś nie znalazł się w księdze życia, spotyka go druga śmierć, czyli wrzucenie w jezioro ognia.

Warto zauważyć, że ten dramatyczny koniec oznacza tak naprawdę tylko koniec ziemskich realiów. Jest to bowiem czas powtórnego przyjścia na świat Chrystusa, który zamieszka z wiernymi mu ludźmi, będzie dla nich źródłem szczęścia, a jednocześnie śmierć przestanie istnieć.

Przykładowe konteksty

Biografia autora / historia

Tematyka podjęta przez świętego Jana nie była przypadkowa. Starał się on podnieść na duchu chrześcijan, którzy doświadczyli wielu trudności i prześladowań w imperium rzymskim, szczególnie od czasów Nerona. Ukazanie zbliżającej się wieczności, ukarania złych i nagrodzenia dobrych oraz zwycięstwa Chrystusa pełniło formę pocieszenia.

* Kontekst społeczny

Współcześnie możemy obserwować wzrost wizji apokaliptycznych. Wiąże się to z dostrzeganiem kolejnych potencjalnych zagrożeń, które mogą przyczynić się do poważnej katastrofy. Przykładem są niepokoje związane z wzrastającym konsumpcjonizmem, zmianami w środowisku naturalnym oraz globalnym ociepleniem. Ich wyrazem jest chociażby zegar zagłady, prowadzony od lat 40. ubiegłego wieku przez Uniwersytet Chicagowski. Początkowo wskazywał on 7 minut do północy, a wskazówka przesuwana była w zależności od wzrostu zagrożeń związanych z bronią nuklearną, technologią i środowiskiem. Obecnie to już poniżej 2 minut.

* Mitologia

Mitologia skandynawska

Obrazy końca świata pojawiają się w wielu religiach i mitologiach. Przykładem jest mit skandynawski o Ragnarök. Jest on najczęściej przedstawiany jako walka między bogami a olbrzymami, która kończy się pożarem świata. Z niego wyłoni się kolejny nowy świat, pełen szczęścia i pozbawiony przemocy.

* Film

Jeżeli widziałeś jakikolwiek film o tematach apokaliptycznych, możesz się do niego odwołać.

Przykłady: *Nie patrz w górę*, *Dzień Niepodległości*, *Armagedon*, *Matrix*, *World War Z*.

Zakończenie

Pamiętaj o krótkim podsumowaniu wypowiedzi. Jego treść będzie zależała od przywołanych wcześniej argumentów i przykładów. Zaznacz wyraźnie, że jest to zakończenie.

PRZYKŁADOWE PYTANIA KOMISJI

Czy uważasz, że obraz końca świata w *Apokalipsie św. Jana* mógł mieć charakter dydaktyczny? Odpowiedź uzasadnij.

ROZWINIĘCIE TEMATU DLA ZAINTERESOWANYCH

Kwestia związana z kalendarzem Majów (koniec świata zapowiadany na 2012 rok),

Można panikować – film-portret fizyka profesora Szymona Malinowskiego dotyczący nieuniknionych zmian klimatu spowodowanych przez człowieka,

Czesław Miłosz, *Piosenka o końcu świata*.